The Field Evaluation in Biržai

In 2011, 46 test pits (a total of 62 m^2) were excavated at the site of foot and cycling paths (a total length of 3 km) planned alongside Agluona Stream and Lake Širvena beside the Biržai Castle site on the W edge of Biržai Old Town. A 30–90 cm thick cultural layer with late 16th–19th-century finds: household pottery and stove tile fragments was found in test pits 19–21 excavated to the N and NE of the buildings belonging to the Reformed Church (Reformatų St. 3), in test pit 26 excavated near the building at J. Bielinio St. 1 (Baltoji Pharmacy), and in test pits 34–38 excavated near buildings 5–7 in Malūno Street.

Roma Songailaitė

Biržų senamiestis

2011 m. Biržuose buvo įgyvendinamas projektas „Vandentiekio ir nuotekų tinklų plėtra ir renovacija Biržų mieste“. Suprojektuotų trasų ilgis apie 4400 m. Jų apimamose Atgimimo, J. Basanavičiaus, J. Biliūno, Karaimų, Kilučių, Kluono, Malūno, Latvygalos, Ramiojoje, Rotušės, Vilniaus gatvėse, esančiose Biržų senojo miesto vietoje (UK 3219) ir Biržų miesto istorinėje dalyje (UK 17073), buvo vykdomi žvalgomieji tyrimai. Po šių tyrimų Karaimų gatvėje buvo atlikti detalieji tyrimai. Iš viso 2011 m. Biržų senamiestyje buvo ištirtas bendras 350 m^2 plotas.

Atgimimo gatvėje iškastas šurfas 17 (1,5 m^2), nustatyta, kad vieta buvusi pelkėta, supiltinis sluoksnis siekia iki 80 cm storio. Kultūrinio sluoksnio nerasta.

J. Basanavičiaus gatvėje buvo kasamas šurfas 51 (2,25 m^2). Gatvės P pusėje suprojektuotoje 125 m ilgio nuotekų trasoje po asfalto ir skaldos sluoksniais atsidengė XX a. pradžios grindinys, apardytas inžinerinių trasų vietose. Gatvės plotis su grindiniu buvęs apie 8 m, skaičiuojant nuo gatvės P krašto. Kastame šurfe grindinys pasiektas 60 cm gylyje. Ant jo užpiltas storas žvyro ir skaldos sluoksnis, kai 2005 m. statant tiltą per Apaščią, arčiau upės buvo pakeltas gatvės lygis. Po grindiniu aptikti supiltiniai sluoksniai, susidarę nuo XVII a. formuojantis keliui. Įžemis pasiektas 1,5 m gylyje.

J. Biliūno gatvėje kasti šurfai 30 ir 31 (4 m^2), kultūrinio sluoksnio nerasta.

Karaimų gatvėje kasti šurfai 52–57 (bendras 16 m^2 plotas). Joje atidengtas XX a. 3 dešimtmetį klotas lauko riedulių grindinys. Po grindiniu iki 30 cm gylio dengėsi XIX–XX a. pradžios sluoksnis, susidaręs ant senosios gatvės paviršiaus. Jame rasta carinės Rusijos monetų, keramikos bei stiklinių butelių šukių. 45 cm gylyje pasiektas apie 30 cm storio XVII a. II pusės – XVIII a. sluoksnis. Jame rastas 1786 m. Nyderlandų dukatas ir to laikotarpio keramikos šukių. Ant buvusio pirminio paviršiaus, 65–70 cm gylyje dengėsi apie 20 cm storio kultūrinis sluoksnis, susidaręs iki gatvės susiformavimo, t. y. iki XVII a. vidurio. Jame rasta keramikos šukių, geležinių dirbinių. Įžemis pasiektas 90–100 cm gylyje nuo esamo kelio paviršiaus. Vėlesnių detalių tyrimų metu gatvėje ištirtas 120 m^2 plotas (1 pav.). Tyrimų metu po dabartine gatve rasti buvusios XVII a. sodybvietės fragmentai: pastato grindų liekanos 5–8 trasos metruose, skaičiuojant nuo trasos pradžios, t. y. nuo gatvės R pusės, 12 metre – ūkinės paskirties duobė, kurios dugne išliko durpių su pjuvenomis sluoksnis (gal buvusi ledainė) (2 pav.). Ankstyviausias kultūrinis sluoksnis, remiantis keramika bei rastais šilin-

1 pav. Karaimų gatvės tyrimai iš R.
R. Songailaitės nuotr.

Fig. 1. The excavation on Karaimų Street as seen from the E.

gais, datuojamas XVII a. Tirtame plote rasta daug gyvulių kaulų, kurie perduoti osteologiniams tyrimams prof. L. Daugnorai. Pagal preliminarias tyrimų išvadas vyravo galvijai, nors rasta briedžio ar net stumbro kaulų.

Kilučių gatvėje iškasti šurfai 25–28 (iš viso 16 m^2 plotas). 20–80 cm gylyje rastas XX a. pradžios grindinys, paklotas į supiltinius smėlio sluoksnius. Šurfuose 25–26 grindinys grįstas iš vidutinio dydžio (30x25x20 cm) neskaldytų lauko akmenų. Šurfuose 27–28 grindinys klotas iš smulkių 20x15x10 cm dydžio lauko akmenų. Kultūrinio sluoksnio ir radinių nerasta. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu Kilučių, Malūno, Latvygalos gatvėse rastas grindinys, klotas apie 1927–1936 m. Šių gatvių grindiniai (buvusi kelio danga) paskelbti Biržų miesto istorinės dalies saugomomis vertybėmis.

Kluono gatvėje buvo iškastas šurfas 37 (3,4 m^2), kultūrinio sluoksnio nerasta.

Malūno gatvėje požeminių komunikacinių trasų ilgis siekė apie 1100 m. Joje iškasti šurfai 1–8, 15–16, 23–24, 38, 43–46 (iš viso 47m^2 plotas). Šurfuose kultūrinio sluoksnio ir radinių neaptikta. Šurfe 8, kastame prie Širvėnos ežero, 30 cm gylyje rastas iki 1,2 m pločio grindinys, kuriuo buvo išgrįstas XX a. pradžioje buvęs pasivaikščiojimo takas. Šurfuose 15–16 rastas 40–60 cm storio supiltinės žemės sluoksnis. Šurfuose 23–24, gatvės V pusėje po asfalto danga ir plonu skaldos sluoksniu atsidengė tvarkingai suklotas grindinys iš lauko akmenų. Šurfe grindinio plotis siekė 80 cm. Nuo gatvės R kelkraščio jis nutolęs per 1,7 m. Šurfo R pusėje įžemis (smėlis) pasiektas 1 m

2 pav. Buvusi ūkinė duobė (ledainė?) Karaimų gatvėje iš V. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 2. A former storage pit (for storing ice?) in Karaimų Street as seen from the W.

gylyje. Šurfe 43 35 cm gylyje atsidengė buvęs XX a. pradžios gatvės grindinys. Įžemis čia pasiektas 1,5 m gylyje nuo dabartinio gatvės paviršiaus. Rastas XIX–XX a. sluoksnis, kuris buvo supiltas žemoje ir apsemiamoje vietoje suformuotoje gatvėje. Šurfuose 44–46 buvusi XX a. pradžios kelio danga (grindinys) rasta 30 cm gylyje. Grindinys nuardytas šurfų R pusėse, nes ten dar tarybiniais metais paklotos ryšių linijos. Šurfuose archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio ir radinių neaptikta.

Latvygalos gatvėje ištirtas apie 30 m^2 plotas. Tirtuose šurfuose 9–14 kultūrinio sluoksnio nerasta, žemė buvusi ariama. Įžemis pasiektas 0,9–1,6 m gylyje. Gatvės zonoje kastuose šurfuose 32–34 kultūrinio sluoksnio nerasta, šurfuose 35 ir 36, 15–25 cm gylyje aptiktas grindinys, klotas apie XX a. 4 dešimtmetį.

Ramiojoje gatvėje kasti šurfai 18–22, 29 (iš viso 10,5 m^2 plotas). Kultūrinio sluoksnio nerasta. Įžemis pasiektas 80–90 cm gylyje. Iki 50 cm gylio sluoksniai supiltiniai, suformuoti įrengiant kelią.

Teritorijoje prie Biržų sporto mokyklos (**Rotušės** g. 2) buvo kasami šurfai 39–42 (iš viso 34,5 m^2 plotas). Pagal sluoksnių išsidėstymą galima daryti prielaidą, kad rastus supiltus žemių pylimus galima priskirti 1625 m. švedų įtvirtinimams. Tarp supilto pylimo žemių rastas XVII a. keturspyglis, olandiškų pypkių kotelių dalių. Įžemis pasiektas 2,5–3,5 m gylyje.

Rotušės ir Ligoninės gatvių sankryžoje (priešais Biržų katalikų bažnyčios šventoriaus vartus) šulinių bei prastūmimo prieduobių vietose buvo kasami šurfai 47–50 (iš viso apie 9 m^2 plotas). Nustatyta, kad priešais šventoriaus vartus po asfalto sluoksniu išlikęs 12 m pločio ir 5,8 m ilgio grindinys. Iš jo kraštų buvo 1,5 m pločio takai, kloti iš tašytų 30x15x15 cm, 28x18x15 cm dydžio akmenų, o viduryje – iš 30x20x15 cm dydžio lauko akmenų. Lauko akmenimis grįsta teritorija priešais šventorių tęsiasi Rotušės gatvės link (nustatyta žvalgymų metu). Prieškario nuotraukose matyti, kad nuo bažnyčios iki Kęstučio gatvės ši gatvė grįsta lauko riedulių grindiniu. Tarybiniais metais grindinys apardytas tik inžinerinių tinklų vietose. Šurfe 47 įžemis pasiektas 1,9–2 m gylyje, šurfe 49 – 1,5 m gylyje. Preliminariai galima teigti, kad ties šventoriaus vartais kastuose šurfuose buvo aptiktas griovys. Jis užpiltas žemėmis, kuriose rasta XVII–XVIII a. koklių bei puodų šukių, daug gyvulių kaulų. Šurfuose 48 ir 50 įžemis pasiektas 1 m gylyje. Rastas XIX –XX a. pradžios kultūrinis sluoksnis.

Vilniaus gatvės atkarpoje nuo S. Dagilio iki Žemosios gatvių buvo kasami šurfai 58–63 (iš viso 14 m^2 plotas). 40–60 cm gylyje dengėsi gatvės grindinys, klotas XX a. pradžioje. XIX a. grindinys rastas 70–80 cm gylyje (3 pav.). Po XIX a. sluoksniu, 1,3 m gylyje nuo dabartinio gatvės paviršiaus, šurfe 59 rasti sudegusios medinės konstrukcijos iš rąstų fragmentai, kuriuos būtų galima priskirti ūkinei duobei. Pagal šalia rastus koklių fragmentus bei keramikos šukes medinės konstrukcijos fragmentus galima datuoti XVII a. I puse. Šurfe 62 1,2 m gylyje prie R sienelės rasta apie 30 cm aukščio iš šakų pinta sienutė. Įžemis šurfe pasiektas 1,5 m gylyje. Tirtoje atkarpoje nuo S. Dagilio gatvės iki Karaimų gatvės XVII a. II pusės – XIX a. sluoksnis susidaręs jau ant susiformavusio kelio. Jame rasta gyvulių kaulų, pavienių stiklinių butelių, batų padų, keramikos šukių.

Vilniaus gatvės atkarpoje nuo Karaimų iki Aukštosios gatvių kasti šurfai 64–68 (iš viso 21 m^2 plotas). Šurfe 64 55 cm gylyje rastas XX a. pradžios grindinys. Toliau į P po asfaltu

3 pav. Vilniaus gatvės atkarpa tarp S. Dagilio ir Karaimų gatvių ties šurfo 62 vieta iš P. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 3. The segment of Vilniaus Street between S. Dagilio and Karaimų Streets at the site of test pit, as seen from the S.

4 pav. Perkasa Vilniaus gatvėje tarp Žemosios ir Aukštosios gatvių iš R. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 4. The trench in Vilniaus Street between Žemosios and Aukštosios Streets as seen from the E.

dengėsi kelio danga iš sumestų plytų ir pavienių akmenų. Buvusi XX a. pradžios kelio danga nuardyta ir užpilta apie 40 cm storio smėlio su žvyru sluoksniu (šurfai 66–68). Šurfe 67 rasta ūkinė duobė įgilinta apie 1,5 m. Jos kraštas tęsiasi į R pusę, po šaligatviu, o jos V pusėje atsidengė įkaltas apie 80 cm aukščio ir 25 cm skersmens rąstas. Įžemis šurfe pasiektas 2,5 m gylyje nuo esamo kelio paviršiaus. Duobėje rasta daug buitinės keramikos, koklių duženų, datuojamų XVII a. II puse – XVIII a.

Šurfas 68 tyrimų metu pavirto 10 m ilgio ir 1,2 m pločio perkasa. Jos R pusėje 70 cm gylyje atsidengė akmenų eilė, klota per vieną akmenį. Panašu, kad kelio pakraštyje sudėti akmenys žymėjo kelio ir sklypo ribą. Virš jų, V sienelėje, 50–60 cm gylyje, dengėsi horizontaliai sukloti iki 15 cm skersmens rąstai, o ant jų supiltos įvairios griuvenos, molinga žemė, susidaręs lipnus dumblinas sluoksnis. Ant jo rasta bato puspadžių, kulnų, kas leidžia daryti prielaidą, kad tai buvusi XIX a. kelio danga. Įžemis perkasoje pasiektas 1,4 m gylyje (4 pav.).

Archeologinių žvalgymų metu J. Basanavičiaus, Kilučių, Kluono, Latvygalos, Malūno, Rotušės, Vilniaus (atkarpoje prie „IKI“ par-

duotuvės) bei Vytauto gatvėse vykdytose žemės darbų vietose kultūrinio sluoksnio nerasta.

2011 m. žvalgomieji archeologiniai tyrimai patikslino ir papildė duomenis apie Biržų senamiesčio raidą.

Biržai Old Town

In 2011, field evaluations were conducted at Atgimimo, J. Basanavičiaus, J. Biliūno, Karaimų, Kilučių, Kluono, Malūno, Latvygalos, Ramiojoje, Rotušės, and Vilniaus Streets in Biržai, and a small-scale excavation in Kariamų Street. A total of 350 m^2 was excavated. Fill layers created since the 17th-century were found under the early 20th-century paving in J. Basanavičiaus Street. A roughly 50 cm thick, 17th–18th-century layer that contained a 1786 Netherlands ducat, potsherds, and iron artefacts was excavated in Karaimų Street. 1625 Swedish reinforced earthen embankments were found at Rotušės St. 2. A 17th-century caltrop and part of a Dutch pipe stem were found in the embankment's earth. An earth-filled ditch was discovered opposite the churchyard gate of the Biržai Catholic church. The fill contained 17th–18th-century stove tiles and potsherds as well as many animal bones. 19th-century stone paving (Figs. 3–4), a 17th-century storage pit, and a cultural layer that had formed on top of the existing road during the second half of the 17th–19th centuries and contained animal bones, isolated glass bottles, shoe soles, and potsherds was discovered in Vilniaus Street.

During the 120 m^2 excavation in Karaimų Street (Fig. 1), fragments of a 17th-century farmstead: the remains of the building's floor and a storage pit (perhaps for storing ice?) was found under the present-day street (Fig. 2).

Stone paving laid circa 1927–1936 was found in Kilučių, Malūno, and Latvygalos Streets.

Roma Songailaitė

Rinkos gatvė 4

2011 m. birželio mėnesį Biržų senojo miesto vietoje (UK 3219), Rinkos g. 4, privačiame 694 m^2 dydžio sklype vykdyti žvalgomieji tyrimai, kurių tikslas buvo surinkti duomenis nugriauto ūkinio pastato vietoje projektuojamam naujam ūkiniam pastatui ant polinių pamatų. Tyrimų metu iškasti 3 šurfai ištiriant bendrą apie 10 m^2 plotą. Du 2x2 m dydžio šurfai buvo kasami numatomo statyti ūkinio pastato PR ir PV kampuose, vienas 2x1 m dydžio – sklypo Š pusėje, prie Rinkos gatvės, numatomos perstatyti tvoros vietoje.

Sklypo gretimybėse žvalgomieji tyrimai vykdyti 1959 m. – Rinkos g. 9 sklypą su Biržų II vidurinės mokyklos mokiniais tyrinėjo Biržų muziejaus darbuotoja V. Bitinaitė. Šių tyrimų ataskaitos nėra, apie pačius tyrimus žinoma tik iš vietinėje spaudoje paskelbto straipsnio: „3x4 m perkasoje aptikome senovinio mūrinio pastato liekanas. Pastatas, matyt, gaisro metu sudegęs, apie ką liudija didelis kiekis pelenų, degėsių, apdegusių plytų, akmenų. Šio pastato Š kampe aptiktos 1x1 m medinio rentinio liekanos. Rentinys galėjo tarnauti šuliniui, o vėliau šiukšlių duobe. Surasti įdomūs XVI–XVIII a. koklių, plytų, stiklo, keramikos pavyzdžiai." (Bitinaitė V., Įdomus archeologinis radinys, *Raudonasis artojas*, Biržai, 1959 10 08).

Žvalgomuosius tyrimus šio straipsnio autorė vykdė 1989 m., klojant šiluminę trasą Rinkos ir B. Dauguviečio gatvėse. Šiluminės